

Ammattikorkeakouluinstituutio – historiaa ja siitä opittavaa

Historiaa

Suomen ammattikorkeakoulujärjestelmä rakennettiin 1990-luvulla olemassa olevista oppilaitoksista niitä yhdistämällä, jakamalla ja uudelleen organisoimalla koulukonserneiksi. Kuten Lampinen (1995) toteaa tällainen ratkaisu edellyttää kehittämisstrategiaa, joka tähtää entisten opistojen kehittymiseen oppilaitoksina korkeatasoisemmiksi. Vaarana oli, että oppilaitosten historia ja vanhat uskomukset ohjaisivat toimintaa myös korkeakouluna. Toisaalta voimakas yhtenäistäminen hävittäisi hyviä käytänteitä ja alakohtaista toimintakulttuuria. Ammattikorkeakoulut ovat suhteellisen nuoria oppilaitoksia ja hakevat edelleen paikkaa yhteiskunnassamme. Mm. EU:n korkea-asteen koulutusta koskeviin linjauksiin liittyen Suomessa keskustellaan jälleen tiedekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen tehtävistä ja suhteesta.

Amk-historian käynnistysvaiheita olen kuvaillut teoksessa Helakorpi (1992). - Eipä siitä tekstistä ole tänä päivänä juuri poisotettavaa. "Pitkä marssi" ammatillisen sektorin tasavertaisuuteen yliopistoon johtavan väylän kanssa jatkuu. Vaikka duaalijärjestelmää Suomessa korostetaan, tosiasiasa siitä puhuvat usein tarkoittavat sitä, että juuri se on paras keino estää ammattikorkeakoulun muodostuminen todelliseksi korkeakouluksi. Tarkoitan sillä sitä, että todellisessa korkeakoulussa on professoreita ja siellä voi harjoittaa tieteellisiä jatko-opintoja (esim. Englanti ja Saksa). Oman erityispiirteensä amk-historiassa muodostavat ammatilliset opettajakorkeakoulut. Nehän siirrettiin väkisin osaksi amk-järjestelmää siinä toivossa, että näin opettajankoulutus voisi löytää paremman yhteyden työelämään ja ammatillisuuteen. Uskon, että ammattikorkeakoulut ovat hyötyneet opettajankoulutusyksiköistään, mutta ovatko nämä yksiköt voineet itse kehittyä omassa ammattipedagogiikan ja ammattikasvatuksen kehittämistyössään?

Ammattikorkeakoulun ja tiedekorkeakoulun tehtäviä ja opetuksen painopistealueita voidaan hahmottaa seuraavasti. Ammattikorkeakoulun toimintafilosofiassa keskeistä on palvelujen ja tuotannon käytäntöön liittyvät tehtävät, niiden suunnittelu ja ohjaus. Tutkimustoiminta ei ole ammattikorkeakoulun pääasioita, vaikkakin siellä tehdään yhteistyössä työelämän kanssa käytännön ongelmiin paneutuvaa sopimus- ja palvelututkimusta, etenkin aluetason kehittämistoimintaa. Tiedekorkeakoulun eräs keskeinen tehtävä on tieteellinen perustutkimus. Raja ei ole itsestään selvä eikä selkeä. On todennäköistä, että tulevaisuudessa tiedekorkeakoulut ja ammattikorkeakoulut harrastavat yhdessä laajaa tutkimus- ja kehittämistyötä. Ammattikorkeakoululle ei riitä, että se seuraa, mitä tämänhetkinen työelämä edellyttää, vaan sillä on haaste kehittää työelämää, alueita ja ammatteja.

Tämä edellyttää tietoista tulevaisuusperspektiiviä, joka on tarpeeksi konkreettinen ja dynaaminen ohjataksaan koulutusta aktiiviseen työelämän kehittämiseen.

Teoreettisesti hallittu opetustyö sisältää ammattikoulutuksen tieteellistämisen vaatimuksen. Teoreettisesti hallittu opetustyö ei tarkoita "teorian opetusta" vaan sitä, että opettaja on tietoinen oppimisesta ja sen ehdoista ja että hän toimii työssään tämän tiedon varassa. Olennaista siinä on koulutuksen, suunnittelu- ja kehittämistyön, tutkimuksen ja koulutettavien varsinaisen työprosessin entistä kiinteämpi nivominen toisiinsa. Tällöin opettajan työ ja ammatti on täysin toisenlainen kuin perinteisesti on nähty. Eriyinen haaste nousee verkoista ja verkostoista. Tämä edellyttää virtuaalipedagogiikan ja siihen liittyvien laitteiden ja järjestelmien hallintaa. Tiimit ja verkostot ovat yhteisen kehittämisen ja oppivan organisaation perustaa.

Bolognan prosessiin kuuluvan Bergenin ministerikokouksen 2005 kommunikossa huomiota kiinnitetään Lissabonin yleissopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Kommunikea korostaa tutkintojen, aiempien opintojen, epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen käytäntöjen kehittämistä. Ammatillisten opintojen hyväksilukeminen on haaste yliopistoille. Kun duaalimallissa korostetaan kahden korkeakoulusektorin (yliopistot/ammattikorkeakoulut) erityisyyttä, niin ei ole itsestään selvää, että vertailukriteerinä suoraan olisi vain opintopisteet tai opiskelu-aika. Samatkin sisällöt käsitellään eri näkökulmista tieteellisyyttä tai käytännön läheisyyttä korostaen. Yhtenäistä linjaa ei vielä ole. – Toisaalta voi kysyä: tarvitseeko olla? Tosiasiahan on, että samalla tutkinnolla sijoitutaan työelämässä mitä erilaisimpiin ammatteihin. Edeltä käsin ei voi kouluttautua juuri tuleviin tehtäviin, kun ne eivät ole tiedossa ja kun ne joka tapauksessa ajan myötä koko ajan muuttuvat. Yliopistot korostavat vertailua pohtiessaan tieteellistä orientaatiota.

Ammattikorkeakoulujen historiallinen ongelma on se, että niiden filosofista ja yhteiskunnallista perustaa ei uudistusten nopeassa vauhdissa koskaan kunnolla pohdittu. Lähes päivittäin törmätään tähän ongelmaan, kun joudutaan milloin minkäkinlaisin perustein puolustamaan amk:ien olemassaoloa ja oikeutusta.

Tulevaisuuteen

Koulutuksen tulee tähdätä tulevaisuuteen. Siksi on tärkeää nähdä yhteiskunnallisia ja työelämän muutoksia sekä ennakoida niistä seuraavia paineita niin koulutuksen sisällöille kuin toimintatavoille. Tulevaisuuden hahmottamisessa ei riitä, että asioita katsotaan vain yhden tieteen näkökulmasta, tarvitaan *monitieteisyyttä*, *tieteidenvälisyyttä* ja *poikkitieteisyyttä*. Rubin (2005) määrittelee nämä käsitteet seuraavasti (lyhennettynä):

- *Monitieteisyys (multidisciplinarity)*

Selittää samanaikaisesti kahden tai useamman eri tieteenalan alueelle ulottuvaa ilmiötä/ongelmaa. Näkökulma on kunkin tarkastelevan yksittäisen tieteenalan oma, ja sen sanelee kulloinkin tutkittavan ongelman/ilmiön luonne.

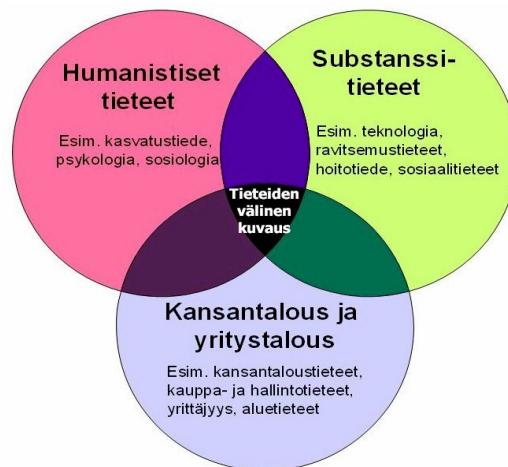
- *Tieteidenvälisyys (interdisciplinarity)*

Selittää ilmiötä/ongelmaa eri tieteiden keskinäisen vuoropuhelun perustalta. Kun jossain tietyissä tutkimuksellisessa sovelluksessa yhdistetään useammalta eri tieteenalalta peräisin olevia käsitteitä ja menetelmiä, jotta tutkittava ilmiö tai ongelma tulisi paremmin ymmärrettäväksi, voidaan puhua tieteidenvälisyydestä.

- *Poikkitieteisyys (transdisciplinarity)*

Selittää ilmiötä/ongelmaa sen omista piirteistä käsin niin laaja-alaisesti ja kattavasti kuin mahdollista; usein muodostuu uusi tieteenala. Poikkitieteelliset ongelmat ovat useimmiten peräisin todellisesta maailmasta eikä niitä voida sen vuoksi sisällyttää sellaisenaan mihinkään jo olemassa olevaan tieteelliseen domainiin, tutkimusalaan. Koska tutkimuksessa joudutaan siis vastaamaan usein totuttuja tieteenalojen rajoja laajempiin kysymyksiin, on irtauduttava tavanomaisista tieteenalojen ajattelukaavoista. Tutkimustulosten hyödyntäjät ovat usein tutkimusprosessissa mukana alusta loppuun saakka (sovellusnäkökulma), esim. tulevaisuustutkimus.

Toimintakulttuurien transformaalisessa muutoksessa on kysymys monesta yhtä aikaa vaikuttavasta tekijästä eikä sitä ei voida selittää ja kuvata vain esimerkiksi kasvatustieteen näkökulmasta. Tarvitaan mm. organisaatioteorioihin nojaavia tarkasteluja tai verkostoteoreettista näkökulmaa. Tieteidenvälistä kuvausta ongelman lähestymisessä voidaan havainnollistaa seuraavasti:

KUVIO. Todellisuuden näkeminen holistisesti ja tieteidenvälisesti lähestyen

Monitieteellisyys tarkastelemamme ilmiön kuvaamisessa on riittämätön johtuen erillistieteiden rajallisuudesta. Poikkitieteellisyys edellyttää oman tieteellisen liikkeen syntymistä ja vahvan teoreettisen ja metodologisen pohjan (vrt. Kaivo-oja 1995). Tieteidenvälinen ote on mahdollinen, koska toimintakulttuuria ja teoreettista pohjaa on käsitelty integroivasti ja laajasti muissa organisaatiokonteksteissa, joten se on sovellettavissa kouluorganisaatioon. Tiedon määrän kasvu rajoittaa kykyä käsitellä ja ymmärtää laajoja ongelma-alueita.

- Tässä on ammattikorkeakoulujen kehittämisen perusta. Tiedekorkeakouluista poiketen amk:t tulisi organisoida työelämään ja muuhun yhteiskuntaan muodostuneiden luonnollisten tietämysryppäiden (klustereiden) mukaisesti.

Kapea-alaisesta yhteen tieteenalaan pohjautuvasta tutkinnon muodostuksesta tulisi päästä todellisiin "polyteknisiin" opintoihin.

Toinen amk:n erityispiirre voi olla opintojen huomattava yksilöllistäminen sekä oppilaiden luontaisten taipumusten (lahjakkuuden) ja kiinnostuksen pohjalle perustuvat opinnot. Tämä edellyttää amk:n yksiköiden suurta autonomiaa ja toisistaan poikkeavien ja alasta kumpuavien vaatimusten täyttämistä toiminnassa. Kritisoin alussa Lampisen esiinnostamaa kysymystä "vanhojen" oppilaitosten kulttuurin ongelmasta. Nyt kaikki alat on konsernissa määrätty toimimaan samoin periaattein, vaikka kaikki tietävät, miten erilaisia eri ammattialat ovat ja miten pitkä historia on valitseviin käytänteisiin ja toimintakulttuurin perustaan. Ammattikorkeakoulut tulee muodostaa verkostoorganisaatioiksi, joissa konsernilla on löyhä koordinoiva rooli.

Kolmanneksi edellisen liittyväksi amk:n vahvuudeksi ja vaatimukseksi tulevaisuudessa nostan verkko-opetuksen ja verkostoitumisen erityisesti työelämän kanssa. Verkko-opetus edellyttää aivan erityisesti edellä kuvaamaani monitieteisyyttä ja eri asiantuntijoiden yhteistä panosta. Amk:ssa löytyy näitä kaikkia. Kysymys on siitä, kuinka tämä käytännössä organisoidaan työskentelemään kollaboratiivisesti toimivana kokonaisuutena.

Puutun vielä tavoitteeksi asetettuun alueyhteistyöhön ja maakuntakorkeakouluihin (joita kavahdettiin 1990-luvun alussa huonona norjalaisena mallina!). Maakuntakorkeakoulu on kannatettava ajatus, mutta siitä ei saa tulla taas asetelmaa, jossa edetään yliopistojen sanelemana ja vanhaan kaavaan nojaten. Ammattikorkeakoulujen tulee nyt olla valppaina ja aktiivisia osapuolia. Mm. nuorisolle tulee voida tarjota myös tieteellisiä jatko-opintoja, joiden ideana on aiemmin kuvaamani poikkitieteellisyys ja työelämälähtöisyys. Uusissa maakuntakorkeakouluissa tulee nostaa tärkeään asemaan pedagogisuus – opintojen tulee palvella opiskelijoita ja heidän ohjaukseen tulee olla aitoja ja moderneja ohjausmahdollisuuksia. Maakuntakorkeakoulujen pedagogisen työn koordinointiin tarvitaan vahvaa ammatti- ja verkkopedagogiikkaa (ks. Helakorpi 2005), johon tukea voisivat antaa ammatilliset opettajakorkeakoulut. Niiden autonomiaa tulisi vahvistaa muodostamalla niistä oma verkostoideaan pohjautuva valtakunnallinen opettajakorkeakoulu, jolla olisi nyt olemassa olevat alueelliset yksikkönsä (5). Näin saataisiin uutta ja koordinoitua voimaa ammattikasvatuksen ja ammattikorkeakoulupedagogiikan erityisyyden tutkimukseen ja kehittämiseen.

Yhteiskunta ja työelämä ovat valtaisassa muutoksessa. Globaalit muutokset heijastuvat kaikkialle. Muutokset ovat teknologisia, sosiaalisia ja psykologisia. Työ on oleellinen osa ihmisen toimintaa. Työn muutos muuttaa ammatteja ja ihmisen identiteettiä. Muutos on syvälinen ja myös työn arvoja koskevaa. Mitä on ammatillinen kasvu ja uudet työkultuurit? Kuinka ammatillinen koulutus uudistuu rakenteiltaan ja toimintatavoiltaan? Kuinka kestävästi sovitetaan yhteen yksilölliset tarpeet ja työelämän uudet vaateet? Mitä ovat uudet taitovaatimukset? Millainen on uuden ajan ammattikasvatus ja – koulutus? Mikä on uuden median ja aitojen oppimisympäristöjen rooli oppimisessa?

Millaista oppimiskulttuuria kohti olemme kulkemassa? – Näihin haastaviin kysymyksiin tulee ammattikorkeakoulujen syvällisesti paneutua ja rohkeasti uudistua.

Lähteet

Helakorpi, S. 1992. Ammattikasvatus – filosofisia ja koulutuspoliittisia perusteita. WSOY: Juva.

Helakorpi, S. 2005. Kohti verkostoituvaa ja verkottuvaa koulutusta. HAMK. Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 9/2005. Hämeenlinna.

Kaivo-oja, J. 1995. Tieteidenvälisyyden haaste tutkimuksessa ja koulutuksessa. Artikkelitiedepolitiikka-lehdessä 3/95

Lampinen, O. 1995. Ammattikorkeakoulujen kehittämisen vaihtoehdot.

Teoksessa Lampinen O. (toim.) Ammattikorkeakoulut - vaihtoehto yliopistolle.

Gaudamus, Otatieto Oy. Tampere.

Rubin, A. 2005. Tulevaisuudentutkimus tieteenalana. Tulevaisuuden tutkimuksen verkostoakatemia.

<http://www.tukkk.fi/tutu/topi/kokohakemistosivut/kokotiedonalana.htm> .
luettu 9.12.2005.